Bufferzones zonder recreatie

Het wordt druk in de Nederlandse natuur. Op veel plekken gaat dat ten koste van het leefgebied van vogels. Kwetsbare soorten als de strandplevier vinden nauwelijks meer veilige broedplekken. Soms kunnen eenvoudige maatregelen het tij keren. Dat staat in een rapport dat is gemaakt in opdracht van Vogelbescherming. "Het werkt goed als mensen weten waaróm een bepaald gebied is afgesloten."

Tekst: **Nienke Beintema**

Wandelen, hardlopen, fietsen, varen, kitesurfen, schaatsen: het hele jaar door gaan Nederlanders de natuur in. Om te ontspannen, te sporten, de hond uit te laten, te fotograferen of vogels te kijken. Het is belangrijk dat ze dat doen, vinden natuurorganisaties: deze activiteiten zijn niet alleen goed voor de mensen zelf, maar leveren volgens hen ook draagvlak op voor natuurbehoud. Maar er is ook een keerzijde. Recreatie kan de natuur verstoren – soms zelfs zozeer dat soorten verdwijnen. In april verscheen het rapport *Verstoring van vogels door recreatie*, gemaakt in opdracht van Vogelbescherming Nederland, dat de gevolgen van recreatie voor vogels beschrijft.

"Er is wereldwijd veel onderzoek gedaan naar verstoring van vogels door recreatie", vertelt hoofdauteur Karen Krijgsveld. "Wij hebben de gegevens uit bijna 500 publicaties bij elkaar gelegd. Dat leverde aanbevelingen op voor Nederlandse natuurbeschermers en beleidsmakers." Krijgsveld schreef het rapport samen met Britt Klaassen en Jan van der Winden, eveneens zelfstandig onderzoekers.

Het rapport legt de nadruk op de concrete gevolgen van verstoring voor vogels, bijvoorbeeld voor hun broed- en foerageersucces. "Daardoor wordt duidelijk hoeveel effect recreatie kan hebben – ook sluipenderwijs", zegt Krijgsveld. Juist nu is dat relevant, benadrukt ze: door de coronacrisis is de recreatiedruk op veel plekken flink toegenomen, ook in kwetsbare natuurgebieden.

Bufferzones

In totaal omvat het onderzoek gegevens van 2.250 combinaties van vogelsoorten en recreatievormen – inclusief de gigantische dataset van de Amerikaanse ornitholoog Kent Livezey uit 2016, met daarin tienduizenden metingen.

"Zo'n database legt patronen bloot in de effecten van recreatie", legt Krijgsveld uit. "Die patronen laten zien hoe groot de bufferzone moet zijn die recreanten moeten aanhouden om te voorkomen dat ze vogels verstoren. Daarmee kun je nu in de verschillende biotopen, en voor de activiteiten die daar plaatsvinden, bepalen welke maatregelen nodig zijn om de vogels te beschermen."

Het rapport laat opvallende resultaten zien. Waterrecreatie rolt bijvoorbeeld als sterk verstorend uit de bus. "Watervogels vliegen vaak al op relatief grote afstand weg, omdat het landschap open van karakter is en het vaak gaat om grote groepen vogels, die lang wegblijven", vertelt Krijgsveld. Op het water moeten bufferzones dus groot zijn. Op land hebben wandelen en fietsen relatief weinig effect, want hier zijn de vluchtafstanden kleiner [1]. Maar de impact kan toch aanzienlijk zijn, vanwege de grote aantallen recreanten. Bij onvoorspelbare vormen van recreatie, zoals kitesurfen en varen met een speedboot, ervaren vogels al sneller verstoring en moeten de bufferzones dus groter zijn. En ook recreatie door natuurliefhebbers, zoals vogelaars en natuurfotografen, kan aanzienlijke verstoring opleveren.

Werkbaarder methode

Er zijn gebieden waar recreatie aantoonbaar heeft gezorgd voor achteruitgang. "Dat geldt vooral voor het strand, waar kwetsbare soorten zoals strandplevieren en dwergsterns broeden", zegt Krijgsveld. "Die hebben het lastig langs de hele Nederlandse kust. Er is immers vrijwel geen plek meer waar geen mensen komen." De broedpopulatie van strandplevieren is, mede door

strandrecreatie, in de afgelopen 40 jaar met ruim 75% gedaald, tot minder dan 200 broedparen. Ook op veel watervogels heeft recreatie aantoonbaar effect. Zo arriveren allerlei eendensoorten later in de nazomer en in lagere aantallen op meren waar recreatie is, dan op meren zonder recreatie.
De effecten van recreatie zijn niet onderzocht voor álle soorten en recreatievormen. Dat zou ondoenlijk zijn. Factoren zoals de frequentie en de duur van de verstoring bepalen de impact op vogels, evenals de context: biedt het gebied veel beschutting? Kan de soort gemakkelijk uitwijken? Leven er in het gebied veel predatoren, zoals marters of kraaien, die verstoorde nesten snel leeghalen? "Dat geheel bepaalt uiteindelijk in hoeverre verstoring zich vertaalt in broedsucces, overlevingskans en daarmee ook aantalstrends van soorten", legt Krijgsveld uit. "Dat is een belangrijke reden om met bufferzones te werken: welke afstand moeten we aanhouden om verstoring te voorkomen? Dat is een veel werkbaarder methode, met een positiever resultaat voor vogels."

Voorlichting en handhaving

In de praktijk is het aan beheerders van natuurgebieden om dergelijke bufferzones in te richten, aldus Krijgsveld. "Zorg bijvoorbeeld dat er in bossen gebieden zijn zónder wandelpaden. En creëer op open water afgesloten gebieden, bijvoorbeeld met boeien, waar mensen niet mogen varen of surfen. Dat is in Nederland slecht geregeld." Als voorbeeld noemt ze de Gouwzee, het water tussen Waterland en Marken, waar vanaf de nazomer grote aantallen watervogels verblijven. Daar zijn nu amper restricties voor waterrecreatie. Krijgsveld: "Terwijl het hele IJsselmeergebied onder Natura 2000 valt, met beschermingsdoelen voor juist die watervogels."
Voor de Veluwe is in 2021 een uitgebreid plan gelanceerd voor recreatiezonering, variërend van 'intensief recreatief gebruik' tot geheel afgesloten gebieden. "Dat vind ik een fantastische ontwikkeling", zegt Krijgsveld. "Daar moeten we heen: een zonering in tijd of ruimte." Daarnaast vindt ze het belangrijk dat er betere voorlichting komt. "Het werkt goed als mensen ter plekke kunnen lezen waaróm een bepaald gebied is afgesloten. En als er dan een alternatieve route voor ze is."
Ten slotte is er een belangrijke rol voor handhaving, besluit Krijgsveld. "Ook daarin schieten we in Nederland nog tekort. Loslopende honden zijn bijvoorbeeld enorm verstorend. Veel mensen realiseren zich dat niet. Het zou een stuk schelen als er meer handhavers rondliepen – ook om uit te leggen waarom de hond aan de lijn moet."

Stappenplan

Het rapport biedt een stappenplan dat beheerders helpt verstoring door recreatie te beperken. "Allereerst moeten zij goed in beeld krijgen welke recreatievormen er in hun gebied zijn, en waar", zegt de onderzoeker. "En vervolgens welke vogelsoorten er zijn, waar precies, en wat daarvoor de aantalsdoelen zijn. Op basis daarvan kunnen beheerders een gedetailleerd plan opstellen voor waar recreatie kan plaatsvinden, wanneer, hoeveel en van welk type – en waar en wanneer vogels de ruimte moeten krijgen." ■

Het rapport is beschikbaar op www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/verstoring-van-vogels-door-recreatie

Literatuur

De complete literatuurlijst van dit artikel vind u door deze QR-code te scannen, of bij de online versie van dit artikel, dat te vinden is op https://delevendenatuurmagazine.nl/de-levende-natuur-nummer-03/samenvatting-bufferzones-zonder-recreatie/

1 Fietsers op de hei. (Foto: Koos Dijksterhuis)

Beintema, N., 2022. Bufferzones zonder recreatie. *De Levende Natuur* 123 (3), 98-99.

Literatuurlijst

Krijgsveld, K.L., B. Klaassen & J. van der Winden, 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 Hoofdrapport. Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Krijgsveld, K.L., B. Klaassen & J. van der Winden, 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 2 Soortbesprekingen. Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Livezey, K.B., E. Fernández-Juricic & D.T. Blumstein, 2016. Database of Bird Flight Initiation Distances to Assist in Estimating Effects from Human Disturbance and Delineating Buffer Areas. Journal of Fish and Wildlife Management 7(1): 181-191.

Provincie Gelderland, 2021. Natuur beschermen én beleven. Concept Recreatiezoneringsplan Veluwe. Provincie Gelderland, Arnhem.